

УДК 373.3.015.31.821

МАРИНА ВАСИЛИК,
кандидат педагогічних наук
(м. Івано-Франківськ)

Проблематика художніх творів Івана Боднарчука для дітей

У статті проаналізовано тематичне розмаїття творів українсько-канадського письменника Івана Боднарчука, в яких змальовано життя підростаючих поколінь українців на рідній землі та за її межами. Наголошено, що письменник утверджує в них ідеї добра, справедливості, щастя, тобто вічні загальнолюдські цінності, використовуючи художній потенціал різних літературних жанрів.

Ключові слова: *дитинство, дитяча література, виховання, Україна, Канада, оповідання, новела, українська мова, рідна земля, родина.*

Постановка проблеми у загальному вигляді... У процесі розбудови незалежної України, відродження системи національної освіти й виховання перед українськими педагогами посало важливе і відповідальне завдання: сприяти вихованню національно свідомого громадянина України, гідного примножувати духовну культуру, утверджувати загальнолюдські морально-етичні цінності. У цьому процесі цікавими й цінними є вагомі надбання західної української діаспори, творцями яких були люди, тривалий час відчужені від духовного життя рідного народу; особистості, чиї імена повинні назавжди ввійти в історію нашого народу, а їх духовні скарби дістати справедливую оцінку фахівців. Саме тому вкрай важливо пізнати особливості розвитку української літератури за кордоном, проаналізувати проблеми, які порушували у своїх творах письменники української діаспори, використати їх освітньо-виховний потенціал у національному вихованні молодішої генерації українців

До письменників, які своєю творчою працею сприяли утвердженню цих ідеалів, належав Іван Боднарчук – заслужений педагогічний діяч, організатор українського шкільництва в Канаді, автор численних статей на педагогічні теми, а також дитячий письменник. З-під його пера вийшли збірки: «На перехресних шляхах» (1954), «Кладка» (1957), «Знайомі обличчя» (1968), «Замрячені ранки» (1978), «Заобрійні перегуки» (1984), «У дорозі життя» (1986) та ін. Вони, за незначними винятками, являють собою не оповідання, як слушно зазначено на титульних сторінках, а нариси. Цей літературний жанр у вужчому

розумінні дуже малорозвинений в українській літературі й вимагає окремого хисту: схопити щось дуже важливе з життя, загострити його контури, сягнути у глибіню, а для вимислу залишити місця стільки, скільки потрібно для надання творові правдоподібності. Літературний хист І. Боднарчука якраз цим вимогам і відповідає.

Аналіз досліджень і публікацій... У радянський період історії України творча спадщина І. Боднарчука не перебувала в колі наукових інтересів, оскільки його було віднесено до сонму українських націоналістичних діячів. Власне, організатором культурно-просвітницького життя українців у Галичині впродовж 20–30-х рр. ХХ ст. він був і цей досвід використав у Канаді як організатор українського шкільництва та культурно-просвітницького життя діаспори. Починаючи з проголошення незалежності України, окремі аспекти багатогранної діяльності І. Боднарчука у контексті своїх наукових інтересів висвітлювали А. Богданюк, Б. Гошовський, С. Романюк, І. Руснак, П. Сорока та ін.

Формулювання цілей статті... *Мета статті* – проаналізувати ідейно-тематичну спрямованість художніх творів І. Боднарчука для дітей.

Виклад основного матеріалу... Літературна спадщина І. Боднарчука, як уже зазначалось, розмаїта за жанровою і тематичною палітрою. Проте провідною тематикою його творів було життя українських дітей в складних реаліях воєнного і повоєнного часу, свідком і учасником яких він був. Так, злиденність воєнного життя І. Боднарчук змальовує у збірці **«Кладка»** [3], куди увійшло 10 новел. Новела **«В Братіславі»** показує тяжку долю голодуючих дітей, що тиняються по світу: Андрійко аж до Словаччини дійшов. Письменник переконаний, що милосердя не зникло й у тяжкі воєнні часи. Хоча наглядач у таборі вороже ставився до хлопця, ровесники не залишили в біді свого українського товариша, допомагали – хто чим міг. Милосердя – найблагодорніше діяння – така ідея новели.

Таку ж нелегку долю дітей змальовує автор у творі **«У новій Говерлі»**, коли двоє дітей, Степанко та Оленка, залишилися сиротами на чужині. Як виявилось, їх батько – партизан, мати померла Вони мріяли про синьооку Україну з матусиних розповідей. Крокуючи ліською дорогою, вони потрапили до українського табору «Говерла». У роки воєнного лихоліття, українці розсіялися по всьому світу. Вони створювали табори з українськими церквами, школами. Сюди пощастило потрапити й Степанкові та Оленці. «Тут для них була справжня Україна, тільки, що не на рідній землі, і вони ще мріяли про ту Україну, що знали її з матусиних оповідань» [3, с. 13].

У новелі **«Бесарабка»** змальовується типова для часів війни подія: підлітки знайшли дитинча, яке назвали Фіалкою, бо дуже голубі очі мало. Виявилось, що її маму розстріляли москалі. Дитину віддали старому мельникові на виховання. Вона підростала й з великою надією виглядала батька: «Він прийде. Він той, що принесе вільний прапор її батьківщини» [3, с. 29].

Новела **«Портрет»** відтворює цікаву історію з портретом Шевченка, який висів на стіні серед ікон. На запитання дітей, хто ж це «той лисий і з вусами», мати розповідає про злиденне життя поета-генія, «як то він кріпак, сирота, босоніж із торбою через плече ходив по Україні, шукаючи когось, хто б його добра навчив, ж він став великим співцем народним» [3, с. 19]. Дітям жилося дуже важко, але вони, порівнюючи своє становище з життям малого Тараса, думали: «Боже, таж він не стільки ж ж ми перетерпів!». І і ці думки давали їм «снаги злигодні витерплювати» [3, с. 20].

У новелі **«Коляда в діда Миколи»** автор відображає період Різдвяних свят на Україні, які в той час були забороненими. Незважаючи на це, маленькі колядники заколядували в діда Миколи, принесли радість його оселі. Це є доказом того, що колядки завжди жили в серцях людей, бо вони відзначалися справжньою духовністю, вселяли в людські серця віру в кращі часи.

Завершує збірку новела **«Сестрина наука»**, в якій зображено намагання дорослих прищепити дітям, що виростили на чужині, любов до рідної української мови. Новеліст, опираючись на багатовіковий народний досвід, стверджує, що діти, мов верба, де посадиш, там і приживеться. Старша сестра намагається пояснити молодшим братам і сестрам, що мати захворіла, бо вони стали розмовляти чужою мовою. Устами героїні автор запитує: «А що ж ми варті без мови? Утратимо рідну мову, та й забудемо свій рід. А від цього кривда батькам нашим та нашій Батьківщині, Матері-Україні» [3, с. 40].

У 1967 р. вийшла збірка новел **«Друзі моїх днів»** [2], що складається з 11 творів. Оповідання **«Ржаві ключики»**, **«Нічна бригада»** та **«їх двоє»** розповідають про горе-життя арештантів. Одне з найкращих оповідань – **«Ржаві ключики»** змальовує трагедію батька арештанта, засудженого на 10 років, який втратив дружину, двох синів. Залишилась одна надія – найменший Микола, з яким і повернувся в рідне село. Засудили його помилково, але ця помилка залишиться назавжди чорною плямою на їхньому обличчі.

Останнє ж оповідання **«їх двоє»** пройняте тужливим смутком арештанта за рідним краєм, сім'єю, що виливається у пісні. Така ж доля і дівчини, яку німці схопили під час облоги й вивезли на

примусові роботи. Хлопця її теж вивезли в далекі краї, тому голос його вчувався їй у пісні незнайомця-арештанта.

Новела **«Біля чужих причалів»** починається словами Івана Франка:

*Коли почуєш, ж в тиші нічній
Залізним шляхом стугонять вагони,
А в них гуде, шумить, пищить, мов рій,
Дитячий плач, жіночі скорбні стони...*

Ці рядки є епіграфом до збірки **«Друзі моїх днів»**. Це розповідь І. Франка про нестерпний біль, який відчуваєш, коли бачиш жахливі картини кидання рідної землі селянами. Вони мчали в далекі краї, ховаючи з сорому обличчя в долоні. Матері кидали немовлят у вікна вагонів, тому коли поїзд рушав, плач тих, хто від'їжджав, і тих, хто залишався, нагадував штурм прорваної греблі. Та ні цей плач, ні стукіт рейок не могли приглушити дум Франка: Тей, куди ж ви? Куди із своєї землі?! Хто доглядатиме ваші ниви? Куди везете свої пісні-голосіння?.. Кому вони потрібні? За вашими піснями полетять красні весни, без вас тут вічна туга-зима» [1, с. 33].

Наступна новела присвячена пам'яті Павла Степа, де розповідь ведеться від першої особи. Автор запросив до себе дітей зруйнованих осель з Німеччини. Не маючи можливості їх прийняти, повів їх «Через кладку до дядька Павла» – саме так називається твір. Дядько, весело зустрівши компанію, прочитав авторів рукопис, похитав головою й замовк. Через хвилину, зрозумівши, що в душі автора, крім цього, що на папері залишилося ще щось, «висотує з душі все до ниточки...» [1, с. 55]. Порадивши письменникові спостерігати за дітьми і писати, Павло Степанович попрощався і потону в зелені... Аж прийшов похмурий день, і на свіжий гріб посипалось свіже листя. «Шукати нам тепер його живого між рядками», – зробив висновок автор [1, с. 56].

Розповідь у новелі **«Її обрії»** ведеться від першої особи. Сім'я автора: найстарша на зорях розуміється, середуща людей лікує, найменша у музиці розбирається, Іван-мізинчик – всі кудись їдуть. Пізніше зберуться вдома астрономи, лікарі, музиканти - всі пропонують матері заморські краї. Іван теж приїхав маму забрати, бо діти його мови рідної не знають. Збирається мати в холодну морозяну ніч до онуків – «вселити у їхні уста рідне слівце, пристебнути ним їх до свого роду, щоб не скиталися по світу безбатченками» [1, с. 96].

1968 р. в м. Торонто вийшла книжечка І. Боднарчука **«Далекі обрії»** [1], яка поділена на дві частини:

перша – **«Ранні дзвіночки»** («Над збручем», «У новій школі», «Медальйон») – присвячена дітям старшого віку;

У новелі «**Мій земляк**» автор розмовляє зі своїм співвітчизником, якого схопила поліція і помістила в психіатричну лікарню. Чоловік розповідає, плаче, співає, стає навколішки і молиться: «Божевільний! Боже, вільний світе!..» [2, с. 26]. Пройшли роки. Земляки знову зустрілися. «Колишній хворий» показує своє господарство. На запитання, чи це вже його хата, чоловік відповів: «Та ніби наша й не наша. От якби взяти цю гору на плечі та перенести туди, під наше небо і сонце, бо якось і квіти ці не так пахнуть, як у нас, не наша тут весна якось і не по-нашому пташки тут співають» [2, с. 29].

Оповідання «**На золотих горбах**» та нарис «**П'ять хвилин із матір'ю**» розповідають про повернення матерів у сім'ї. Зокрема, «**На золотих горбах**» – розповідь про дівчаток, які відчували материнське тепло після довгих років розлуки. Так мати-каліка знову почула лагідні слова рідних їй людей, повернула собі сім'ю. «**П'ять хвилин із матір'ю**» – це ніби дійсно 5-хвилинна розмова сина з матір'ю по телефону, після довгих двадцяти років розлуки.

Трагічна історія повернення сина до батька – це оповідання «**Під плакучими березами**», де йдеться про те, ж син з України, гостювавши у батька, завдав йому морального удару. Збагнувши свою помилку, він щиро покаявся.

1990 р. вийшла збірка «**У вікнах життя**» [4], що складається із 12-ти невеликих оповідань, перше з яких («Відвідини дочки») відображає життя сім'ї Завгороднього, який з дружиною вирішив відвідати дочку, що проти волі одружилася і переселилася на схід, за що батьки закликали не признавати її. Та, дізнавшись про онуків, їх серця розм'якли, і вони мали намір забрати онуків на Україну. Побачивши, що в хаті панує українська мова, культура, батьки з легкістю і радістю на душі повернулися додому.

Наприкінці 1986 р. вийшла повість «**У дорозі життя**» [5] – присвячена онукам автора Романові та Ларисі – романтична історія з сучасного життя української молоді в Канаді, що має велике виховне значення. Молодий хлопець Денис через брутальність вітчима кидає хату і йде в широкий світ шукати «місце під сонцем». Випадкова зустріч бездомного хлопця з приятелькою шкільних років Іванкою є початком зародження кохання між молодими людьми. Завдяки підтримці дівчини хлопець здобуває певне становище в суспільстві, втягується в життя української громади.

Висновки... Українська література Канади – самобутнє явище духовної культури, що розвивається в своєрідних умовах англomовного середовища і водночас не втрачає своїх національних рис, національних особливостей. Вона є виявом життя та почуттів людей,

що поселилися в новій країні і пристосувалися до умов, які часто викликали емоційне напруження – тугу за рідним краєм, інколи зневіру і розпач, але й радість від свободи та великих можливостей у цій країні. Незважаючи на складні обставини, українська література тут невинно розвивається, зазнаючи впливу культур інших етнічних груп і водночас впливаючи на них, не пориваючи у той же час зв'язків із рідною материнською культурою. Ці обставини, а також особливості історичного процесу вживання українців у політичне та соціально-економічне життя країни поселення і визначили магістральні шляхи розвитку українського письменства в Канаді

У цих обставинах дуже важко творити дитячу літературу, адже письменником для дітей не можливо стати – ним треба народитись. Саме таким – письменником «від природи» – і є Іван Боднарчук, який видав чимало збірок для дітей. У свої твори письменник вкладає всю душу. Він має особливий хист: схопити щось дуже характерне з життя, загострити увагу, сягнути у глибину, а для вимислу залишити стільки місця, скільки потрібно, щоб надати творові правдоподібності. Мова письменника ритмізована, лаконічна дуже близька до української народної пісні.

В історію вітчизняної педагогіки І. Боднарчук увійшов і як автор оригінальних підручників для рідномовних шкіл української діаспори, створених на засадах народної педагогіки, пройнятих духом патріотизму й гуманізму, любові до рідної землі, її духовних надбань. Це читанки для початкових класів під символічними назвами: «Ластівка» (1974 р.), «Ромашка» (1974 р.), «Соняшник» (1975 р.), написані цікаво й доступно, яскраво й образно. У них широко використовуються прислів'я, приказки, загадки, перекази, твори українських письменників про славу історію рідного народу, його видатних діячів. «Читанки Івана Боднарчука, – на думку письменника О. Гай-Головка, – це велике авторське досягнення й неабияка знахідка для дітей українських рідних шкіл у Канаді», адже вони активно сприяють національному й релігійному вихованню української молоді в діаспорі. А ми дійшли висновку, що ці підручники є повчальними і виховними, цікавими й корисними для використання і в школах України як посібники для розвитку мовлення школярів та позакласного читання, як методичний матеріал для уроків читання, мови та інших предметів, оскільки вони сприяють не тільки ознайомленню із надбаннями української діаспори в Канаді, а й духовному збагаченню молодого покоління українців.

Список використаних джерел та літератури:

1. Боднарчук І. Далекі обрії / Іван Боднарчук. – Торонто, 1968. – 54 с.
2. Боднарчук І. Друзі моїх днів / Іван Боднарчук. – Торонто, 1967. – 96 с.
3. Боднарчук І. Кладка / Іван Боднарчук. – Торонто, 1982. – 41 с.
4. Боднарчук І. У вікнах життя / Іван Боднарчук. – Торонто, 1990. – 89 с.
5. Боднарчук І. У дорозі життя / Іван Боднарчук. – Торонто, 1968. – 72 с.

References:

1. Bodnarchuk I. Daleki obrrii / Ivan Bodnarchuk. – Toronto, 1968. – 54 s.
2. Bodnarchuk I. Druzi moiikh dnev / Ivan Bodnarchuk. – Toronto, 1967. – 96 s.
3. Bodnarchuk I. Kladka / Ivan Bodnarchuk. – Toronto, 1982. – 41 s.
4. Bodnarchuk I. U viknakh zhyttia / Ivan Bodnarchuk. – Toronto, 1990. – 89 s.
5. Bodnarchuk I. U dorozhi zhyttia / Ivan Bodnarchuk. – Toronto, 1968. – 72 s.

Summary

Maryna Vasylyk

Problems of the Artistic Works of Ivan Bodnarchuk for Children

The article analyzes the thematic variety of works of Ukrainian-Canadian writer Ivan Bodnarchuk, which describe the life of the younger generations of Ukrainians in their native land and abroad. It is noted that the writer consolidates in them the ideas of goodness, justice, happiness, that is eternal human values, using the artistic potential of various literary genres.

Key words: *childhood, children's literature, education, Ukraine, Canada, short story, novel, Ukrainian language, native land, family.*

Дата надходження статті: «08» вересня 2016 р.

Дата прийняття до друку: «29» вересня 2016 р.